
О.В. Воскобойнікова–Гузєва

Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського

Г.І. Ковальчук

Інститут книгознавства Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського

НАУКОВО–ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО: ОСНОВНІ НАПРЯМИ ОСТАННЬОГО П'ЯТИРІЧЧЯ

Подано структуровану аналітичну інформацію про основні видання Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського за останні п'ять років (2010 — початок 2015 р.). Визначено основні тематичні напрями та проблеми видавничої діяльності установи.

Ключові слова: Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, науково-видавнича діяльність, історія НАН України, В.І. Вернадський, Т.Г. Шевченко, дослідження історико-культурних фондів, національний інформаційний простір, соціальні комунікації, бібліотекознавство, біографістика.

Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського (НБУВ) має багаторічний досвід науково-видавничої діяльності. Лише впродовж останніх п'яти років працівниками бібліотеки підготовлено та видано понад 180 наукових та інформаційно-аналітичних видань, щорічно виходять три періодичних видання (науково-теоретичний та практичний журнал «Бібліотечний вісник», інформаційно-аналітичний журнал «Україна: події, факти, коментарі», Український реферативний журнал «Джерело») і шість збірників наукових праць («Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського», «Рукописна та книжкова спадщина України: археографічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів», «Українська біографістика», «Бібліотеки національних академій наук: проблеми функціонування, тенденції розвитку», «Українсько-македонський науковий збірник», «Слов'янські обрії. Міждисциплінарний збірник наукових праць», цілий цикл інформаційно-аналітичних видань, наукових каталогів, путівників і довідників.

Лише у 2014 р. на видавничо-поліграфічній базі НБУВ та інших установ видано 32 наукові праці загальним обсягом 635,91 обл.-вид. арк., зокрема 11 колективних та індивідуальних монографій, один збірник документів і матеріалів, сім збірників наукових праць, десять бібліографічних, довідкових, науково-інформаційних видань, одне науково-методичне видання; опубліковано 831 статтю загальним обсягом 386,47 обл.-вид. арк. Це результат наполегливої праці усього наукового колективу, редакційно-видавничої ради, Науково-видавничого центру НБУВ, партнерів Бібліотеки по видавничій діяльності. Більш докладно інформацію про щорічні обсяги видавничої діяльності НБУВ, її зміст та конкретні видання можна дізнатися зі звітів, які представлено на сайті установи [1—6] та презентації, яка супроводжувала співдоповідь авторів публікації на V науково-практичній конференції «Наукова періодика: традиції та інновації» [7]. Цю публікацію присвячено аналізу основних проблемно-тематичних напрямів видавничої діяльності НБУВ за останні п'ять років, висвітленню досвіду популяризації результатів науково-видавничої діяльності та надання доступу до наукових видань установи.

Видавничі здобутки НБУВ за основними проблемно-тематичними напрямками досліджень. Серед усього розмаїття видавничої продукції НБУВ варто відзначити кілька основних тематичних напрямів: роботи, присвячені історії НАН України та видатним ученим; колективні та індивідуальні монографії, які висвітлюють актуальні проблеми розвитку національних інформаційних ресурсів, бібліотекознавства, книгознавства і соціальних комунікацій, біографістики та бібліографознавства; дослідження історико-культурних фондів; науково-інформаційні та біобібліографічні видання.

У визначений для аналізу період Інститут архівознавства НБУВ продовжував розпочату ще наприкінці 1990-х років діяльність з дослідження історії Національної академії наук України і видання відповідних документів. 2012 року було видано чергові дві книги багатотомного, надзвичайно цінного для відтворення історії вітчизняної науки видання: «Історія Національної академії наук України, 1951—1955»: Ч. 1 — Документи і матеріали, 879 с., Ч. 2 — Додатки, 915 с. Робота над підготовкою наступних томів продовжується.

Певною мірою унікальною можна вважати колективну монографію «Академії наук країн Європи», видану у двох книгах теж 2012 р., загальний обсяг 1140 с. У виданні комплексно відображено становлення, структурну організацію та основні напрями наукових досліджень академій наук європейських країн, і в т. ч. української академічної науки.

Окремий блок видань було присвячено видатній постаті вітчизняної та світової науки — Володимирі Івановичу Вернадському. Книги приурочені до 150-річного ювілею вченого, їхнє видання стало можливим завдяки спільній дії різних інституцій НАН України, зокрема Комісії з наукової спадщини академіка В.І. Вернадського, НБУВ, Інституту історії України.

Серед цих вагомих праць дві книги з циклу «Вернадський і Україна» побачили світ у 2011 р. Вони сукупно становлять перший том ювілейної серії «Вибрані наукові праці академіка В.І. Вернадського»: том 1, кн. 1: «Володимир Іванович Вернадський. Науково-організаційна діяльність в Україні (1918—1921)»; кн. 2: «Володимир Іванович Вернадський. Вибрані праці». У першій книзі в повному обсязі і з науковим коментарем публікуються документи, що розкривають фундаментальну роль ученого в організації науки та освіти в Україні, документи та праці вченого, що висвітлюють його участь у створенні Академії наук і вищої школи в Україні, його діяльність як голови Комісії зі створення Української академії наук, голови Тимчасового комітету зі створення Національної бібліотеки України, голови Комісії в справах вищої школи та наукових закладів, ініціатора організації наукових товариств і комітетів. Книга друга містить праці В.І. Вернадського, пов'язані з Україною, та статті, відгуки, нотатки, доповіді про діяльність українських учених, з якими В.І. Вернадського пов'язували роки плідної співпраці. Включено також окремі маловідомі меморіальні статті українських учених, колег та близьких знайомих В.І. Вернадського, присвячені його науковому внеску у розвиток природничих наук. Останні були написані в найближчі роки після його кончини та опубліковані в 1945—1947 рр.

НБУВ брала також активну участь у підготовці тому «Володимир Іванович Вернадський. Листування з українськими вченими. Кн. 2. Ч. 1—2. : Листування: Д—Я». Співробітниками НБУВ було підготовлено також десятий том: «Бібліографія праць В.І. Вернадського. Література про життя та діяльність».

Для історії видавничої діяльності НАН України безперечно цінність становить видання «Інформаційно-бібліотечна рада Національної академії наук України: історія діяльності, документи і матеріали», випущена бібліотекою 2013 р. Вміщено історичну довідку про створення та діяльність Бібліотечної комісії (Бібліотечної ради, Інформаційно-бібліотечної ради) НАН України, бібліографії вчених, які її очолювали в різні роки, документи Президії, пов'язані з її роботою, перелік затверджених організаційних документів та інструкцій, підготовлених під егідою ради довідкових видань та інформаційно-аналітичних матеріалів. Розглянуто список публікацій у фахових виданнях, що висвітлюють роботу ІБР та бібліотек мережі НАН України. Наведено тексти постанов Президії про створення та реорганізацію бібліотечних комісій і рад різних періодів із затвердженою структурою та персональним складом кожної ради, положенням про її діяльність.

Варто назвати також кілька біобібліографічних видань (у підготовці брали участь співробітники НБУВ), у яких розкривається наукова діяльність видатних учених: «М.В. Келдиш та українська наука» (Академперіодика, 2011); «А.П. Александров та українська наука: до 110-річчя від дня народження вченого» (Академперіодика, 2013). До цього ж напряму належить авторська монографія А.І. Шаповала «Дмитро Антонович: життя та діяльність» (Миронівка, 2012).

Отже, як бачимо, дослідження НБУВ з історії Національної академії наук України має значні здобутки.

Важливе місце у науково-видавничій діяльності НБУВ займають видання, присвячені пріоритетним проблемам розвитку науково-інформаційної діяльності, соціальних комунікацій та бібліотекознавства. Тут окремим напрямом слід визначити серію колективних монографій науковців НБУВ з актуальних проблем розвитку національного науково-інформаційного простору, який всебічно досліджується авторами як потужний інструмент піднесення інтелектуального, науково-технічного та економічного потенціалу, захисту національних пріоритетів, збереження національного інформаційного суверенітету, протидії зовнішній науково-технічній та економічній експансії тощо. Йдеться про дослідження, здійснені під керівництвом та за участі відомих українських учених О.С. Онищенко, В.І. Попика, В.М. Горового, Л.А. Дубровіної — «Національні інформаційні ресурси як інтегративний чинник вітчизняного соціокультурного середовища» (2014), «Національний інформаційний комплекс і його роль у глобальному інформаційному просторі» (2014), «Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій» (2011).

Ряд видань присвячено дослідженню особливостей розвитку вітчизняної соціокультурної сфери, особливий акцент зроблено на інформаційну складову сучасних трансформацій, роль наукових установ для інноваційного розвитку України, авторським колективом обґрунтовується зростаюча роль бібліотечної діяльності в інформатизації, в активізації міжнародних інформаційних обмінів — «Інформатизація і модернізація соціокультурної сфери суспільства: взаємодія та розвиток» (2013), «Тенденції впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу України» (2013), «Інформаційна складова соціокультурної трансформації українського суспільства» (2012).

Не залишилися поза увагою дослідників й новітні засоби інформаційних комунікацій — соціальні інформаційні мережі. Результати аналізу їх змісту, особливостей розвитку в системі соціальних комунікацій сучасності, які розглядаються через призму визначення їх ролі і місця у розбудові вітчизняного комунікативного простору, громадянського суспільства, їх соціального й науково-освітнього значення, в контексті питань організації безпеки вітчизняного інформаційного простору в умовах стрімкого розвитку соціальних мереж представлено у наступних виданнях — «Соціальні мережі як інструмент взаємовпливу влади та громадянського суспільства» (2014) та «Соціальні мережі як чинник розвитку громадянського суспільства» (2013).

У визначений для аналізу період кілька колективних монографій науковців НБУВ — «Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища» (2012), «Інтеграція України у світове співтовариство в контексті розвитку бібліотечних інформаційних технологій» (2011), «Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного

потенціалу українського суспільства» (2011) — було присвячено розгляду основних тенденцій еволюції вітчизняного інформаційного середовища, пов'язаних, з удосконаленням процесу дієвого використання в інформаційних обмінах медіа-ресурсів, продукції сучасних соціальних мереж, наукової періодики, архівної та книжкової спадщини, інтегрованості до цього середовища сучасних бібліотек. Науковцями висвітлюються проблеми розвитку глобальних інформаційних обмінів, структуризації міжнародних бібліотечних систем та інших великих центрів концентрації інформаційних ресурсів, визначаються перспективи включення в цей процес вітчизняних бібліотек, зокрема НБУВ, аналізуються основні принципи розвитку сучасного інформаційного співробітництва. Окремим комплексом розглядаються проблеми функціонування бібліотечних установ у системі сучасних інформаційних комунікацій, удосконалення технологій їх діяльності на основі комп'ютеризації, шляхи піднесення суспільної значущості в умовах розвитку інформатизації українського суспільства.

Надзвичайно актуальній проблематиці, пов'язаній із розвитком наукометричних і бібліометричних досліджень, присвячено колективну монографію «Наукова періодика України та бібліометричні дослідження» (2014), в якій узагальнено напрацювання авторів (Л.Й. Костенка, О.І. Жабіна, Є.О. Копанєвої, Т.В. Симоненко) зі створення наукоємних технологій формування в НБУВ загальнодержавного депозитарію електронної періодики та проведення на основі його інформаційних ресурсів бібліометричних досліджень стану вітчизняного академічного середовища, визначення рейтингів науково-дослідних установ і провідних учених за показниками світових наукометричних систем.

Не меншим тематичним розмаїттям та соціальною значущістю проблематики позначений комплекс індивідуальних монографій науковців НБУВ.

Соціокомунікаційний напрям досліджень представляють роботи, де місце і роль бібліотечно-інформаційних установ визначається через призму аналізу особливостей сучасного інформаційно-комунікаційного процесу. Авторами монографій (В.М. Горовим «Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс» (2010), Т.Ю. Гранчак «Бібліотека і політична комунікація» (2012), Т.Ю. Гранчак «Бібліотека в інформаційному супроводі управління суспільними процесами: політико-комунікаційний аспект» (2014)) аргументовано доведено, що бібліотечно-інформаційні ресурси та бібліотечні заклади є потужною складовою соціальних інформаційних комунікацій. Проаналізовано можливості бібліотечних установ у оптимізації та підвищенні ефективності процесів політичної комунікації з метою забезпечення стабільного розвитку держави і суспільства та визначено пріоритетні напрями розвитку діяльності бібліотек у системі політичної комунікації. Актуальним питанням формування, упорядкування та управління бібліотечними інформаційними ресурсами в контексті соціокомунікаційних процесів та формування суспільства знань присвячено ґрунтовну монографію

К.В. Лобузіної «Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності» (2012).

Майже сторічний досвід науково-інформаційного забезпечення академічної науки методами і засобами довідково-бібліографічної діяльності розкрито у масштабному монографічному виданні Т.В. Добко «Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України: становлення та розвиток (XX ст. — перше десятиліття XXI ст.)» (2013).

На результатах аналізу світових та національних чинників розвитку інформаційної сфери суспільства, оцінки впливу глобалізаційних процесів та міжнародних інформаційних обмінів побудоване перспективне бачення майбутнього бібліотечної системи України, викладене на сторінках монографічного дослідження О.В. Воскобойнікової-Гузевої «Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація» (2014).

Окремим напрямом бібліотекознавчих досліджень стали роботи з фахового термінознавства — Н.В. Стрішенець «Сучасна американська бібліотечно-інформаційна терміносистема: бібліотекознавчий аспект» (2011) та Г.І. Солоіденко «Українська бібліотечна термінологія: становлення та основні етапи розвитку» (2010).

Науково-інформаційна діяльність, зокрема інформаційно-аналітична, розвиток різноманітних технологій бібліотечно-інформаційного обслуговування, останніми роками є пріоритетом не лише у роботі провідних бібліотечних установ країни, а й цілком об'єктивно стає предметом багатьох фахових досліджень. Це підтверджується цілим циклом монографічних робіт: О.О. Ісаєнко «Інноваційні бібліотечні технології інформаційного обслуговування» (2011), С.В. Горова «Інтернет-ЗМІ як об'єкт бібліотечної інформаційної діяльності» (2013), В.М. Медведєва «Становлення інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності інформаційно-аналітичних служб бібліотек (на прикладі Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ)» (2013), В.Е. Пальчук «Бібліотеки в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади» (2014), Л.А. Чуприна «Оперативна інтернет-інформація в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек України» (2014).

У полі зору дослідницької уваги науковців НБУВ також проблематика сучасного державотворення — Л.М. Галаган «Вищі органи державної влади в Україні (1991—2012 рр.): формування та взаємодія» (2013).

Одним з пріоритетних напрямів науково-видавничої діяльності НБУВ є підготовка інформаційно-аналітичної та аналітично-прогнозої продукції на базі використання інформації електронних і друкованих ЗМІ, всіх видів фондів НБУВ, інших відкритих джерел інформації. Результатом такої діяльності є продовжувані інформаційно-аналітичні видання соціально значимої проблематики: «Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти діяльності», «Україна: події, факти, коментарі», «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки», «Резонанс», «Шляхи розвитку

української науки», «Безпека підприємництва», «Регіони сьогодні», «Проблеми інформатизації» та інші спеціальні видання, які готуються згідно з потребами замовників фахівцями Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади та доступні й широкому колу користувачів в електронній формі. Фондом Президентів України систематично публікуються: щотижневий огляд матеріалів ЗМІ «Ініціативи Президента України Петра Порошенка (шляхи реформування)», присвячений темі реалізації ініціатив в межах «Стратегії-2020»; огляд матеріалів ЗМІ «Ініціативи Президента України Петра Порошенка (електронне урядування)» присвячений темі реалізації ініціатив Президента України та президентських структур у сфері інформатизації та електронного урядування; інформаційно-бібліографічний бюлетень «Україна у відгуках зарубіжної преси», в якому подається оперативна інформація про Україну, опублікована на сторінках зарубіжних ЗМІ та інші спеціальні видання згідно з потребами замовників.

Потужним, як і в попередні роки, напрямом наукових студій і, відповідно, науково-видавничої діяльності НБУВ, є дослідження історико-культурних фондів. Основними видами видань цього блоку є монографії, наукові каталоги, збірники статей, навчальні посібники та публікація пам'яток.

Книга Є.В. Рукавіциної-Гордзієвської «Київський митрополит Євгеній (Є.О. Болховітінов): Біобібліографія. Бібліотека. Архів» (2010) репрезентує жанр бібліографічної монографії: окрім біографії, нарису діяльності вченого і священнослужителя на широкому тлі епохи, видання містить значну кількість бібліографічної інформації (каталог рідкісних видань і рукописів з його зібрання, зведений каталог опублікованих праць вченого, а також праць, відредагованих і перекладених ним; покажчики листування, архівних матеріалів, а також досліджень біографії, творчості, бібліотеки Є.О. Болховітінова; наведено списки видань друкарні Києво-Печерської Лаври за період управління єпархією митрополитом Євгенієм (1822—1837).

Приблизно тому ж періоду присвячено монографія В.Е. Лось «Уніатська Церква на Правобережній Україні наприкінці XVIII — першій половині XIX ст.: організаційна структура та культурно-релігійний аспект» (2013), проте якщо Євгеній був митрополитом Київським і Галицьким Російської православної церкви, то монографію В.Е. Лось присвячена комплексному дослідженню історії Уніатської Церкви на теренах Правобережної України в період її входження до складу Російської імперії. На основі багатого архівного матеріалу розглядається організаційна структура Церкви та її зміни залежно від церковно-релігійних курсів російських імператорів. Детально аналізується освітня, інтелектуальна та душпастирська діяльність уніатського духовенства, що мала значний вплив на формування ідентифікації населення.

Різні аспекти музичної культури в історії України розкриваються в двох монографіях, підготовлених в НБУВ. У книзі Л.Г. Руденко «Нотна бібліоте-

ка хору Київської духовної академії», виданій у серії «3 історії музичної спадщини України» (2013), висвітлено історію розвитку хорового мистецтва в Київській академії за період її діяльності (XVII — початок XX ст.), відзначено творчий доробок її кращих вихованців у розвитку церковного хорового співу, розкрито історію створення, функціонування та збереженість нотної бібліотеки Київської духовної академії в НБУВ. А в дослідженні О.В. Бугаєвої «Архівна спадщина Музичного товариства імені М.Д. Леонтовича» (2011) представлено історію формування і склад документів архівного фонду Товариства, висвітлено діяльність його філій, розглянуто історію створення Музично-теоретичної бібліотеки ім. К. Стеценка, виявлено широке коло нових імен музикантів-професіоналів і музикантів-аматорів, які зробили безцінний внесок у скарбницю музичної культури України.

Монографію Л.А. Івашук «Архівні фонди музейних установ гуманітарного циклу Всеукраїнської академії наук (1918—1934 рр.)» (2012) присвячено архівознавчому та документознавчому дослідженню архівної спадщини музейних закладів при ВУАН, а саме: Кабінету-музею антропології та етнології ім. Ф.К. Вовка, Українського театрального музею, Музею українських діячів науки та мистецтва, Київської картинної галереї та Музею мистецтв при ВУАН.

Серед монографій історико-книгознавчого профілю, виданих в НБУВ, — книга М.А. Філіпович «Полоцька земля в літописних та актових джерелах XI—XVI століть» (2014). Видання присвячено дослідженню історії нестандартного міста (землі) в складі Давньоруської держави та Великого князівства Литовського.

Наукові каталоги книжкових пам'яток, що готуються і видаються в НБУВ, за останні роки одержали усталену структуру, що складається обов'язково з текстової частини дослідження, наукового детального опису пам'яток, комплексу допоміжних показників та ілюстрацій. Кириличні рукописні книги з фондів НБУВ репрезентують два наукових каталоги, випущені останнім часом: «Слов'янська кирилична рукописна книга XII—XIII ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: Каталог. Кодиколого-палеографічне та графіко-орфографічне дослідження. Палеографічний альбом» (автор-укладач: Л.А. Гнатенко; 2012) та «Слов'янська кирилична рукописна книга XVI ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського : науковий каталог, палеографічний альбом» (автори-укладачі: О.А. Іванова, О.М. Гальченко, Л.А. Гнатенко; 2010). У першому виданні представлено наукові описи та кодиколого-палеографічне й графіко-орфографічне дослідження 12 кириличних пам'яток писемності XII—XIII ст. з фондів Інституту рукопису НБУВ, опубліковано їхні повні тексти. У другому представлено кодикологічні описи 263 слов'янських рукописних книг, уривків та фрагментів XVI ст.

Цикл попримірникових описів найцінніших стародрукованих пам'яток започаткував науковий каталог Н.П. Бондар «Видання Івана Федорова

та Петра Мстиславця з фондів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: дослідження, попримірниковий опис» (2012).

Продовженням серії нотних каталогів відділу музичних фондів НБУВ є ретроспективний науковий каталог Л.В. Івченко та І.Ф. Бобришевої «Українські нотні видання 1924—1930 років у фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: (вокальна музика)» (2012). У каталозі представлені ілюстровані бібліографічні описи 863 нотних видань вокальної музики.

Пам'ятки образотворчого мистецтва презентує каталог Т. Галькевич і О. Донець, планований у трьох випусках: «Український друкований плакат 1950—1992 років з фондів Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського». У 2014 р. здійснено перший випуск: «Український друкований плакат 1950—1964 років». У цьому випуску подано понад 3800 назв плакатів, розкрито тематику та окреслено особливості розвитку цього виду мистецтва, його художньо-образної системи в умовах тогочасного соціокультурного простору.

Вийшов друком цілий цикл каталогів, присвячених дослідженню та розкриттю газетних фондів, що зберігаються у бібліотеці: «Газети України 1917—1920 років у фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського» (2013); «Газети України 1935—1940 років у фондах Національної бібліотеки імені В.І. Вернадського» (у 2 ч., 2012); «Газети України 1946—1950 років у фондах Національної бібліотеки імені В.І. Вернадського» (у 2 ч., 2012); «Газети України 1951—1955 років у фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського» (2013).

Інший вид наукових каталогів — дослідження архівної спадщини — представляють, зокрема, такі видання: Степченко О.П. «Архівна спадщина П.Я. Стебницького у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського» (2014); «Архів українських філологів А.О. Білецького і Т.М. Чернишової у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Біографічне дослідження. Науковий каталог» / Є.К. Чернухін; Т.С. Горбач, О.М. Купченко-Гринчук, В.Е. Лось (2014).

Щорічно Інститут рукопису НБУВ готує випуск продовжуваного видання «Рукописна та книжкова спадщина України», яке користується заслуженою повагою спеціалістів. До складу останнього 18-го випуску збірника увійшли, наприклад, статті, присвячені дослідженню базельських стародруків XV—XVI ст., паперу вільнюського Євангелія 1600 р. друкарні Момоничів, оправ та обкладинок кириличних стародруків з друкарні Почаївської лаври; історія книжкових зібрань репрезентована в роботах про приватну бібліотеку барона Ф.Р. Штейнгеля, книгозбірню Віцинського василіанського монастиря. Низка публікацій приурочена до 200-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка.

Відділ стародруків та рідкісних видань підготував і випустив 2011 р. збірник «Друкарня Почаївського Успенського монастиря та її стародруки», що є своєрідним підсумком кількарічного «Почаївського проекту»,

здійснюваного в Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського. У статтях розкривається історія друкарні, насамперед в найбільш плідний період її діяльності (1734—1830). У науковий обіг вводяться нові матеріали, зокрема з візитаційних описів монастиря; розглянуто питання редакційної підготовки книг у XVIII ст., художнього оформлення почаївських стародруків, тематичного, жанрового репертуару, мови видань цієї друкарні. Збірник доповнюють бібліографічні покажчики почаївських стародруків та список публікацій з теми.

Увагу спеціалістів привернув і збірник статей, присвячений 120-річчю від дня народження Юрія Олексійовича Меженка (1892—1969) «І тільки незмінна книга!» (2013). До збірника увійшли матеріали конференції НБУВ, присвяченої цьому ювілею, та нові матеріали з теми.

Зразком навчального жанру у видавничій продукції НБУВ є посібник Г.І. Ковальчук «Рукописні книги та стародруки» (2011).

Традиційним для бібліотеки, особливо для Інституту рукопису, можна вважати видання історичних пам'яток. Так, 2011 р. було здійснено вагоме в науковому плані вже друге видання «Пересопницьке Євангеліє 1556—1561: дослідження, транслітерованій текст, словопоказчик». Видання супроводжується науковими дослідженнями про рукопис та повним словопоказником з вичерпною граматичною характеристикою кожної словоформи та її локалізацією в тексті.

Ще один напрям наукової та видавничої продукції НБУВ, який активно розвивається, — біографічні дослідження. Тут варто назвати фундаментальну монографію В.І. Попика «Ресурси довідкової біографічної інформації: історичний досвід формування, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку» (2013), монографію С.М. Ляшко «Українські біографічні довідкові видання XIX—XX століття: історичні та теоретико-методичні засади» (2010), біографічний нарис Н.М. Марченко «Володимир Рутківський: тексти долі» (2014).

Безумовно, доповнюють і поглиблюють цей напрям бібліографічні покажчики — жанр копіткої наукової роботи, без якої неможливо створення історіографії досліджень певної особистості. Бібліотека особливо пишається виданням «Тарас Григорович Шевченко: бібліографія видань творів, 1840—2014» (2014). Книга містить бібліографічні відомості про видання творів Т. Шевченка мовою оригіналу та мовами народів світу. Науково-бібліографічний апарат представлено системою з 11 покажчиків, що сприяє повнішому розкриттю змісту, зручності пошуку та користування.

НБУВ готує та видає біобібліографічні покажчики, присвячені як видатним постатям минулого, так і сучасним вітчизняним книгознавцям та бібліотекознавцям: «Степан Онисимович Сірополко (1872—1959)» (2012); «Зінаїда Павлівна Тулуб» (2012); «Таїсія Іванівна Ківшар (до 40-річчя науково-педагогічної діяльності)» (2013); «Книгознавець Галина Іванівна Ковальчук (до 25-річчя наукової діяльності)» (2013).

Зрозуміло, бібліотека готує не лише персональні покажчики. В обраний для аналізу період було майже завершено фундаментальну працю «Книга в

Україні, 1861—1917: матеріали до репертуару української книги» (Вип. 14—18, 2011—2014), випуски якої містять бібліографічні описи видань (книг, брошур, навчальних посібників, підручників, довідкових видань, словників, праць наукових товариств, інших громадських, державних установ з усіх галузей знання), що вийшли українською та російською мовами в Україні з 1861 до 1917 року. Робота над підготовкою заключних випусків продовжується.

Популяризація науково-видавничої діяльності шляхом виставок та презентацій. Питання промоції результатів власної видавничої діяльності є актуальним для будь-якої наукової установи. Бібліотека як провідний загальнодержавний науково-інформаційний центр має значний досвід рекламування власних видань та видавничої продукції інших установ НАН України за рахунок виставкової діяльності. Зокрема, у 2007—2013 рр. НБУВ брала участь у загальнодержавному проекті — Всеукраїнський фестиваль науки, під час якого презентувалося від 300 до 500 наукових видань різних академічних установ. Багато років поспіль так само масштабно Бібліотека популяризувала науково-видавничі здобутки НАН України у рамках загальнодержавної виставкової акції «Барвіста Україна» (2006—2013 рр.). Кожні п'ять років (до ювілейних дат НАН України) у межах виставок наукових та науково-технічних досягнень академії на території Експоцентру України у павільйоні «Наука» на спеціально організованих книжкових виставках експонувалися нові видання усіх інститутів НАН України.

Потужні науково-дослідні підрозділи НБУВ, такі як Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади та Фонд Президентів України щороку презентують власну наукову продукцію (монографії, періодичні видання та збірники, аналітичні випуски) з актуальної проблематики на «Інформаційному Ярмарку», який проводиться Верховною Радою України, та на інших загальнодержавних і міжнародних заходах.

Власні наукові видання Бібліотека популяризує також шляхом виставкової діяльності під час міжнародних наукових заходів, організатором чи співорганізатором яких виступає, наукових семінарів та круглих столів. Такі книжкові виставки стали невід'ємною складовою комплексних науково-інформаційних заходів НБУВ. Наприклад, у жовтні 2014 р. це доповнило виставковий цикл міжнародної наукової конференції «Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору», а у лютому 2015 р. стало складовою інформаційного супроводу круглого столу «Мова і культура», організованого НБУВ у співпраці з Українським мовно-інформаційним фондом НАН України на відзначення Міжнародного дня рідної мови. Також вже кілька років у виставковому залі головного корпусу Бібліотеки функціонує постійно поновлювана виставка видавничої продукції, де представлено основні монографічні, науково-довідкові та інформаційно-аналітичні видання установи.

Не менш ефективною формою популяризації результатів науково-видавничої діяльності є різні презентаційні заходи. У квітні 2015 р. НБУВ

вперше як установа-видавець взяла участь у V Міжнародному фестивалі «Книжковий Арсенал». Це стало можливим завдяки співробітництву із Українською бібліотечною асоціацією, якою за сприяння організаторів фестивалю було створено спеціальну безкоштовну програму для реклами видавничої продукції, проектів і послуг бібліотек. Фахівцями НБУВ було підготовлено та проведено комплексний науково-інформаційний захід, що включав виставку та презентацію видавничої продукції бібліотеки за останні п'ять років, яку вів безпосередньо генеральний директор установи — член-кореспондент НАН України В.І. Попик; та презентаційну серію інтерв'ю з науковцями НБУВ — авторами представлених на заході монографій (Г.І. Ковальчук, І.Д. Войченко, О.В. Воскобойніковою-Гузевою, Г.М. Юхимцем), яку провела керівник прес-служби НБУВ Л.А. Поперечна. Під час заходу всі присутні мали можливість не тільки ознайомитися із видавничою продукцією Бібліотеки, оцінити її якість та зміст, а й поспілкуватися з авторами, представниками редакційно-видавничої ради тощо. У травні 2015 р. відбулась спільна презентація НБУВ та Видавничого дому «Академперіодика», присвячена виходу у світ наукового каталогу «Мідні гравірувальні дошки українських друкарень XVII—XIX ст. у фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського». Усі ці події широко висвітлювалися прес-службою НБУВ на порталі установи та у соцмережах.

Доступ до інформації про наукові видання та текстів видань. Переважна більшість видань доступна для широкого загалу в електронній формі за рахунок їх представлення на порталі НБУВ (<http://www.nbuv.gov.ua/>) у складі ресурсів політематичного зібрання електронних документів «Наукової електронної бібліотеки» та електронного архіву наукових періодичних видань України «Наукова періодика України». Значна кількість актуальних монографічних та інформаційно-аналітичних видань НБУВ доступна на веб-сайті «Центру досліджень соціальних комунікацій. СІАЗ, НЮБ, ФПУ» НБУВ (<http://www.nbuviar.gov.ua/>). Крім того, згадувана раніше інформаційно-аналітична продукція Фонду Президентів України в електронному та друкованому вигляді розповсюджується у 946 бібліотеках України через Мережу пунктів доступу громадян до офіційної інформації (членом якої є Фонд) та надходить до вищих органів державної влади, обласних облдержадміністрацій, спеціалізованих навчальних закладів і у президентські бібліотеки за кордоном.

Потрібно також відзначити, що за умов економічної кризи, яка у деяких випадках спричиняє затримку виходу монографії або збірника у традиційній (паперовій) формі, видання, які завершили цикл редакційної підготовки та рекомендовані до друку редакційно-видавничою та вченою радами, оперативно стають доступними науковій громадськості в електронній формі. Наразі саме у такий спосіб можна отримати необмежений доступ до нового видання О.В. Бугаєвої «Музичне товариство імені М.Д. Леонтовича : біографічний словник» (режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/EIF0000051/).

Від 2013 р. у межах спеціалізованого розділу порталу НБУВ («Науково-видавнича діяльність») представлено актуальну інформацію:

- про нові наукові видання (схвалені до друку вченою радою установи; нещодавно опубліковані видання (монографії, наукові каталоги та довідники, збірники наукових праць тощо)) з відсилкою до їх електронних версій та проведені презентації наукових видань НБУВ;

- щорічні анотовані звіти про обсяги та зміст видавничої діяльності Бібліотеки;

- основні відомості про наукові журнали та періодичні видання із посиленням на електронний архів випусків;

- електронний архів науково-довідкових видань, матеріали якого згруповано за двома ознаками: найменуванням структурного підрозділу або характером видання (монографії; путівники, довідники; каталоги, бібліографічні покажчики; збірники архівних документів та археографічні посібники; науково-методичні посібники), передбачено також пошук по усьому масиву електронних, у т. ч. оцифрованих видань;

- БД публікацій співробітників НБУВ з бібліотекознавства, документознавства, архівознавства, книгознавства та соціальних комунікацій;

- статистичні дані про обсяги видавничої діяльності НБУВ.

На наступні роки перед НБУВ як видавцем стоять стратегічно важливі завдання збереження обсягів та якості видавничої продукції в умовах економічної кризи та пошуку нових засобів і можливостей, зокрема й фінансових, для популяризації результатів видавничої діяльності. Особлива увага буде приділятися розвитку комплексу періодичних видань — на часі питання більш активного залучення іноземних фахівців до публікацій у періодичних виданнях бібліотеки; робота з молодими авторами-науковцями; формування окремих сайтів періодичних видань установи, які на разі на стадії наповнення та запуску; посилення вимог до внутрішнього та зовнішнього рецензування видань; робота з авторами у зв'язку із запровадженням змін до порядку оформлення статей та пристатейних списків посилань у періодичних виданнях тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Видавнича діяльність* [Електронний ресурс] : розділ офіційного сайту Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/scientific_publishing. — Назва з екрана.
2. *Видавнича діяльність* Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського у 2010 році [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/node/792>. — Назва з екрана.
3. *Видавнича діяльність* Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського у 2011 році [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/node/788>. — Назва з екрана.
4. *Видавнича діяльність* Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського у 2012 році [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/node/780>. — Назва з екрана.

5. *Видавнича* діяльність Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського у 2013 році [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/node/1797>. — Назва з екрана.
6. *Видавнича* діяльність Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського у 2014 році [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/node/2130>. — Назва з екрана.
7. *Науково-видавнича* діяльність Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс] : презентація ; pptx, архів rar, 16,5 Мб. — Режим доступу : <http://akadempriodyka.org.ua/>. — Назва з екрана.

Voskoboinikova-Huzeva O.V., Kovalchuk H.I.

SCIENTIFIC AND PUBLISHING ACTIVITY
OF THE VERNADSKY NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE:
CORE DIRECTIONS OF THE LAST 5 YEARS

The structured analytical information on main publications of Vernadsky National Library of Ukraine during last 5 years (2010 — the beginning of 2015) is given. The main thematic directions and problems of publishing activity of the institution are determined.

Key words: Vernadsky National Library of Ukraine, Scientific and Publishing Activity, NAS of Ukraine history, V.I. Vernadsky, T.H. Shevchenko, researches of historical and cultural funds, national information space, social communications, library science, biographistics.